

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น ในช่วงชั้นที่ 4” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำเสนอรายละเอียดเป็นลำดับดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในช่วงชั้นที่ 4

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

1.2 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

2. ทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

2.1 มาตรฐานการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

2.2 สาระการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

2.3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

3. กิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์

3.1 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์

3.2 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์

3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในช่วงชั้นที่ 4

1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมวิชาการ, 2546) ไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตน มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและ การใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงาน ได้เหมาะสมกับสถานการณ์
4. มีทักษะและกระบวนการโดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1.2 หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความคิดของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ คิดวิเคราะห์ปัญหา ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

คณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังช่วยพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ธรรมชาติ / ลักษณะเฉพาะ

คณิตศาสตร์มีลักษณะเป็นนามธรรม มีโครงสร้างซึ่งประกอบด้วยคำนิยาม บทนิยาม สัจพจน์ ทฤษฎีบท ที่นำไปใช้อย่างเป็นระบบ คณิตศาสตร์มีความถูกต้อง เทียงตรง มีระเบียบแบบแผน เป็นเหตุเป็นผล มีความสมบูรณ์ในตัวเอง

คณิตศาสตร์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ศึกษาเกี่ยวกับแบบรูปและความสัมพันธ์ และคณิตศาสตร์ยังเป็นภาษาสากลที่ทุกคนเข้าใจตรงกันในการสื่อสาร สื่อความหมาย และถ่ายทอดความรู้ระหว่างศาสตร์ต่าง ๆ

วิสัยทัศน์การเรียนรู้

การศึกษาคณิตศาสตร์สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้เยาวชนทุกคนได้เรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิตตามศักยภาพ เพื่อให้เยาวชนมีความรู้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ที่สามารถนำความรู้ ทักษะ และ

กระบวนการทางคณิตศาสตร์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น สามารถนำไปเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อ

สถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ และสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์ และต้องการเรียนคณิตศาสตร์มากขึ้น สถานศึกษาต้องจัดโปรแกรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้คณิตศาสตร์เพิ่มเติมตามความถนัดและความสนใจ

คุณภาพของผู้เรียนตามหลักสูตร

เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีแล้ว ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระคณิตศาสตร์ มีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ มีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์ ตระหนักในคุณค่าของคณิตศาสตร์ และสามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างมีคุณภาพ ดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจในคณิตศาสตร์พื้นฐานเกี่ยวกับจำนวนและการดำเนินการ การวัด เรขาคณิต พีชคณิต การวิเคราะห์ข้อมูล และความน่าจะเป็น พร้อมทั้งสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ได้
2. มีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ที่จำเป็น ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหา ด้วยวิธีการที่หลากหลาย การให้เหตุผล การสื่อสาร สื่อความหมายทางคณิตศาสตร์และการนำเสนอ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์ และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ
3. มีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบ มีระเบียบวินัย มีความรอบคอบ มีความรับผิดชอบ มีวิจารณญาณ มีความเชื่อมั่นในตนเอง พร้อมทั้งตระหนักในคุณค่า และมีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

สาระที่ 1 : จำนวนและการดำเนินการ

มาตรฐาน ค. 1.1 : เข้าใจถึงความหลากหลายของการแสดงจำนวนและใช้จำนวนในชีวิตจริง

มาตรฐาน ค. 1.2 : เข้าใจถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของจำนวนและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการต่าง ๆ และสามารถใช้อำนาจดำเนินการในการแก้ปัญหาได้

มาตรฐาน ค. 1.3 : ใช้การประมาณค่าในการคำนวณและแก้ปัญหาได้

มาตรฐาน ค. 1.4 : เข้าใจในระบบจำนวนและสามารถนำเสนอสมบัติเกี่ยวกับจำนวนไปใช้ได้

สาระที่ 2 : การวัด

มาตรฐาน ค. 2.1 : เข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวัด

มาตรฐาน ค. 2.2 : วัดและคาดคะเนขนาดของสิ่งที่ต้องการวัดได้

มาตรฐาน ค. 2.3 : แก้ปัญหาเกี่ยวกับการวัดได้

สาระที่ 3 : เรขาคณิต

มาตรฐาน ค. 3.1 : อธิบายและวิเคราะห์รูปเรขาคณิตสองมิติและสามมิติได้

มาตรฐาน ค. 3.2 : ใช้การนึกภาพ (visualization) ใช้เหตุผลเกี่ยวกับปริภูมิ (spatial reasoning) และใช้แบบจำลองทางเรขาคณิต (geometric model) ในการแก้ปัญหาได้

สาระที่ 4 : พีชคณิต

มาตรฐาน ค. 4.1 : อธิบายและวิเคราะห์แบบรูป (pattern) ความสัมพันธ์และฟังก์ชันต่าง ๆ ได้

มาตรฐาน ค. 4.2 : ใช้นิพจน์ สมการ อสมการ กราฟ และแบบจำลองทางคณิตศาสตร์อื่น ๆ แทนสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนแปลความหมายและนำไปใช้แก้ปัญหาได้

สาระที่ 5 : การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น

มาตรฐาน ค. 5.1 : เข้าใจและใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลได้

มาตรฐาน ค. 5.2 : ใช้วิธีการทางสถิติและความรู้เกี่ยวกับความน่าจะเป็นในการคาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผล

มาตรฐาน ค. 5.3 : ใช้ความรู้เกี่ยวกับสถิติและความน่าจะเป็นช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้

สาระที่ 6 : ทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์

มาตรฐาน ค. 6.1 : มีความสามารถในการแก้ปัญหา

มาตรฐาน ค. 6.2 : มีความสามารถในการให้เหตุผล

มาตรฐาน ค. 6.3 : มีความสามารถในการสื่อสาร การสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ และการนำเสนอ

มาตรฐาน ค. 6.4 : มีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์ และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ ได้

มาตรฐาน ค. 6.5 : มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

จากการพิจารณาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในช่วงชั้นที่ 4 พบว่ามุ่งเน้นให้นักเรียนพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านองค์ความรู้ ด้านความคิด และด้านทักษะ กระบวนการ ซึ่งครูมีหน้าที่เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์

2. ทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดสาระการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้นอยู่ในช่วงชั้นที่ 4 (ม.4 – ม.6) กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ ซึ่งมีรายละเอียด (สถาบันส่งเสริม การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2546) ดังนี้

2.1 มาตรฐานการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

หลักสูตรการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้สาระการเรียนรู้เรื่องทฤษฎี กราฟเบื้องต้นเป็น สาระหลัก วิทยุคณิต โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ดังนี้

มาตรฐาน 1 : มีความเข้าใจเกี่ยวกับกราฟเบื้องต้น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4

1. เขียนกราฟเมื่อกำหนดจุด (vertex) และเส้น (edge) ให้
2. บอกได้ว่ากราฟที่กำหนดให้เป็นกราฟออยเลอร์หรือไม่

มาตรฐาน 2 : นำความรู้เรื่องกราฟไปใช้ในการแก้ปัญหาบางปัญหาได้

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4

1. นำความรู้เรื่องกราฟไปใช้ในการแก้ปัญหาบางประการ

2.2 สารระการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้ให้แนวทางในการจัดเวลาเรียนของสารระการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น จำนวน 18 ชั่วโมง ซึ่งมีเนื้อหาสาระ คือ กราฟ กราฟออยเลอร์ และการประยุกต์ของกราฟ

2.3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้แบ่งสารระการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น ออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วยการเรียนรู้ดังนี้

- หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 กราฟ
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ดีกรีของจุดยอด
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 แนวเดิน
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 กราฟออยเลอร์
- หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การประยุกต์ของกราฟ

จากการพิจารณาหลักสูตร พบว่าสารระการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น เป็นสาระเรื่องใหม่ที่เข้ามาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสารระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย) ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น ในช่วงชั้นที่ 4 ยังมีไม่มาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องกราฟเบื้องต้น ในช่วงชั้นที่ 4 เพื่อนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น ในช่วงชั้นที่ 4 ที่หลากหลายและเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. กิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์

3.1 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งปลูกฝังผู้เรียนทั้งด้านปัญญา พัฒนาการคิดให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังสามารถควบคุมทางอารมณ์ และเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเองเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การจัดการเรียนการสอน ต้องใช้กระบวนการและวิธีที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึง พัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้สอนต้องเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ขั้นตอนในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้

1. วิเคราะห์สาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังจากหน่วยการเรียนรู้เพื่อกำหนดภาระงานให้มีความสอดคล้องกับผลการเรียนที่คาดหวังที่อยู่ในหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งภาระงานดังกล่าว คือ ผลงานหรือหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ โครงงาน ชิ้นงาน หรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก
2. ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับภาระงานที่กำหนด ซึ่งในแต่ละแผนจะมีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติเพื่อให้ได้งานตามภาระงานที่กำหนด
3. กำหนดเครื่องมือวัดและประเมินผล และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนผลงานที่ได้จากการปฏิบัติตามภาระงานที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
4. ครูผู้สอนดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ประเมินผลและสรุปผลการประเมินหลังจากเรียนจบแต่ละหน่วยการเรียนรู้

ขนาด เชื้อสุวรรณทวี (2542) ได้เสนอหลักการสอนคณิตศาสตร์ไว้ดังนี้

1. ให้นักเรียนได้เข้าใจในพื้นฐานของคณิตศาสตร์ รู้จักใช้ความคิดริเริ่ม รู้เหตุผล และรู้ถึงโครงสร้างทางคณิตศาสตร์
2. การเรียนรู้ ควรเชื่อมโยงกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมให้มากที่สุด
3. ความเข้าใจต้องมาก่อนทักษะความชำนาญ
4. ความเข้าใจอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการเรียนคณิตศาสตร์ นักเรียนต้องมีทักษะความชำนาญ
5. เน้นการฝึกฝนให้เกิดทักษะ การสังเกต ความคิดตามลำดับเหตุผล แสดงออกถึงความรู้สึกลึกซึ้งอย่างมีระบบ ระเบียบ ง่าย สั้น กะทัดรัด ชัดเจน สื่อความหมายได้ มีความละเอียดถี่ถ้วน มีความมั่นใจ แม่นยำ และรวดเร็ว

6. เน้นการศึกษาและเข้าใจเหตุผล โดยใช้ยุทธวิธีการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และค้นพบด้วยตนเอง เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดการประยุกต์ใช้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้โดยการจดจำหรือเลียนแบบจากครูเท่านั้น

7. ให้ผู้เรียนสนุกสนานกับการเรียนคณิตศาสตร์ รู้คุณค่าของการเรียนคณิตศาสตร์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ หรือวิชาอื่นต่อไป

8. การสอนคณิตศาสตร์ไม่ควรเป็นเพียงการบอก ควรใช้คำถามช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดและค้นพบหลักเกณฑ์ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ด้วยตนเอง เคยชินต่อการแก้ปัญหา อันเป็นแนวทางให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีทักษะในการระบวนการคิดแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

โสภณ บำรุงสงฆ์ และ สมหวัง ไตรตันวงศ์ (2520) ได้กล่าวถึงลักษณะการสอนคณิตศาสตร์ที่ดีว่าควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. นักเรียนได้รับการส่งเสริมให้ค้นพบหลักเกณฑ์ แบบ และขบวนการทางคณิตศาสตร์ด้วยตนเอง

2. การสรุปกฎเกณฑ์แต่ละครั้ง ควรสรุปโดยอุปมานวิธี (Inductive) และการนำเอากฎเกณฑ์ไปใช้อย่างอนุมานวิธี (Deductive)

3. นักเรียนควรได้รับการแนะนำเมื่อจำเป็นเท่านั้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการที่ถูกต้องของคณิตศาสตร์ และควรจะมีอุปกรณ์การสอนประกอบด้วย

4. การทำแบบฝึกหัดควรให้ทำภายหลังที่นักเรียนได้สำรวจวิธีการนั้น ๆ จนเข้าใจเป็นอย่างดีแล้ว

5. ในการเลือกเรื่องหรือเนื้อหาสำหรับให้นักเรียนเรียน ควรคำนึงถึงความมุ่งหมายทั้งทางคณิตศาสตร์และสังคม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนนำเอาเรื่องที่เรียนไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

6. ในการจัดโครงการสอน ควรลำดับขั้นโดยให้นักเรียนได้เรียนจากสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้แล้ว และนำเอาไปใช้ในการเรียนเรื่องใหม่

7. แผนการสอนต่อเนื่องกัน ควรจัดตามเนื้อหา ปัจจุบันนี้การสอนเลขคณิตนิยมจัดเนื้อหา ซึ่งอาจจัดสอนได้ทุกระดับชั้น โดยไม่กำหนดว่า เรื่องนั้นเรื่องนี้จะต้องจัดสอนในชั้นนั้นชั้นนี้

8. การสอนควรจัดสำหรับนักเรียนแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน

9. ทักษะในทางคณิตศาสตร์เกี่ยวกับปริมาณ ควรให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในชั้น

10. ครูจะต้องพยายามใช้กลวิธีหรือเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยกระตุ้นหรือเร้าใจนักเรียนให้อยากเรียนอยู่เสมอ

3.2 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์

อัมพร ม้าคนอง (2546) ได้เสนอแนวการสอนคณิตศาสตร์ไว้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

สำหรับการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ซึ่งเนื้อหาค่อนข้างเป็นนามธรรมนั้น การเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้มุ่งเน้นที่การให้ผู้เรียนทำกิจกรรมทางคณิตศาสตร์เพื่อผู้สอนจะได้พัฒนามโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์จากกิจกรรมที่ทำนั้นให้เกิดกับผู้เรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. การใช้สื่อรูปธรรม และนวัตกรรมทางคณิตศาสตร์
2. การให้ผู้เรียนร่วมทำงานเป็นทีม
3. การให้ผู้เรียนทำโครงการ
4. มีการประยุกต์ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์กับเหตุการณ์หรือสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวัน

การสอนโดยเน้นความเข้าใจทางคณิตศาสตร์ (Teaching for Understanding)

การสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมีความสำคัญยิ่งต่อการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ระดับสูงขึ้นและใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์จริง การสอนเพื่อความเข้าใจมีแนวทางในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. สอนบนพื้นฐานความรู้เดิม
2. มีการเน้นกระบวนการคิด ทั้งในการสอนเนื้อหาและการนำไปใช้ ฝึกการคิดแก้ปัญหา โดยให้ผู้เรียนคิดค้นกลวิธีที่หลากหลาย
3. ให้เวลาผู้เรียนในการคิด ไตร่ตรอง ทดลอง และสรุปในสิ่งที่คิด
3. ให้โอกาสผู้เรียนอธิบายและแสดงผล
4. พยายามใช้คำถาม เพื่อให้ผู้เรียนตรวจสอบความถูกต้องของวิธีการ เหตุผล และคำตอบที่ตนคิด และเปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างกลวิธีต่าง ๆ ที่ตนใช้
5. เปิดโอกาสให้มีการโต้แย้ง เนื่องจากการโต้แย้งจะนำมาซึ่งการคิดวิเคราะห์ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น อันจะก่อให้เกิดความรู้ที่ชัดเจน และพิสูจน์ได้

6. มีการนำเสนอแนวการเรียนรู้ ผู้สอนควรนำเสนอวิธีการทำความเข้าใจเนื้อหา และควรที่จะแนะนำให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้อย่างสม่ำเสมอ

7. มีการจัดและสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในชั้นเรียน มีการจัดชั้นเรียนรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ และกลุ่มตามความสามารถ เป็นต้น

การสอนมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ (Teaching Mathematics Concepts)

การสอนมโนทัศน์โดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่ควรคำนึงถึง 3 ขั้นตอน คือ การวางแผน การสอน และการประเมินผล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวางแผน ผู้สอนควรพิจารณารายละเอียดของหัวข้อต่อไปนี้ เชื่อมมโนทัศน์ ลักษณะที่สำคัญ/ไม่สำคัญ กฎของความเป็นมโนทัศน์ ตัวอย่างมโนทัศน์ สิ่งที่ไม่ใช่ตัวอย่างแต่คล้ายคลึง คำถามและทิศทางที่จะเน้น สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ ระดับที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้

2. การสอน กิจกรรมที่จัดเพื่อสอนมโนทัศน์ ควรรวมถึงสิ่งต่อไปนี้ อันได้แก่ การนำเข้าสู่มโนทัศน์ การให้ตัวอย่างและสิ่งที่ไม่ใช่ตัวอย่างตามลำดับอันควร การฝึกการคิดเชิงเปรียบเทียบ การกระตุ้นให้ผู้เรียนถาม การประเมินระดับการเรียนรู้มโนทัศน์ของผู้เรียน

3. การประเมินผล ควรมีการประเมินผลการเรียนรู้ลักษณะของมโนทัศน์ และตัวอย่างของมโนทัศน์และตัวอย่างที่ไม่ใช่มโนทัศน์

การสอนโดยเน้นขั้นตอนหรือวิธีการทางคณิตศาสตร์

การสอนคณิตศาสตร์ที่ผู้สอนเริ่มต้นจากการสอนขั้นตอนหรือวิธีการให้ผู้เรียนก่อนที่จะได้สอนให้ผู้เรียนเข้าใจมโนทัศน์ของเนื้อหา นั้น อาจมีผลต่อความรู้ทางคณิตศาสตร์ของผู้เรียนในระยะยาว เนื่องจากผู้เรียนจะไม่ได้พัฒนาความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเนื้อหาคณิตศาสตร์เฉพาะ แต่จะจดจำผ่านขั้นตอนหรือวิธีการไปใช้ โดยไม่เห็นความสัมพันธ์ที่เป็นระเบียบแบบแผน (Formal Knowledge) ที่ตนถูกสอนในระบบโรงเรียน

การสอนที่เน้นการถ่ายโยงโดยใช้การเปรียบเทียบ (Analogical Transfer)

การถ่ายโยงโดยใช้การเปรียบเทียบจัดได้ว่าเป็นการใช้ความคิดในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งอาจหมายถึง การเปรียบเทียบมโนทัศน์ รูปแบบ ขั้นตอนการทำงาน วิธีการอ้างเหตุผล หรือการเปรียบเทียบอื่น ๆ ใดก็ตาม เป็นการเชื่อมโยงลักษณะหรือสมบัติที่มีแบบแผนหรือที่มีโครงสร้าง

ของปัญหาหนึ่งไปยังอีกปัญหาหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการใช้ปัญหาที่คุ้นเคยเป็นพื้นฐาน ในการแก้ปัญหาใหม่ที่เกี่ยวข้อง โดยทั่วไปการถ่ายโยงประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การใส่รหัส (Encoding) ให้ฐานที่เป็นตัวแบบและสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการเปรียบเทียบ
2. การดึงข้อมูล (Retrieval) จากฐานที่ใช้เปรียบเทียบให้อยู่ในรูปที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่เป็นเป้าหมาย
3. การจับคู่ (Mapping) หรือการประยุกต์ (Application) ของฐานกับสิ่งที่เป็นเป้าหมาย รวมถึงการปรับหลักการการแก้ปัญหามาใช้ให้เหมาะสม
4. การอุปนัย (Induction) โดยใช้ฐานที่เป็นตัวแบบแก้ปัญหาเป้าหมายได้สำเร็จ

การสอนที่เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดของการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากการเรียนรู้แบบร่วมมือทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนเพิ่มเติม
2. ทำให้เกิดการพัฒนาทางวิชาการในสมาชิกที่ทำงานร่วมกัน
3. ทำให้เกิดการรับรู้ในทางบวกเกี่ยวกับความตั้งใจของผู้อื่น
4. เพิ่มการยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อน
5. ลดความต้องการพึ่งพาครู
6. เพิ่มความช่วยเหลือและลดการแข่งขัน
7. เพิ่มความเชื่อถือในตนเอง

ซึ่งการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลายรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้ดีกับการสอนคณิตศาสตร์ในชั้นเรียน ดังนี้ การระดมสมองเป็นกลุ่มเล็ก (Small Group Brainstrom or Roundtable) การต่อชิ้นงาน (Jigsaw) โค-ออป โค-ออป (Co-op Co-op) และ แกรฟติ (Graffiti)

นอกจากนี้แล้ว ยูพิน พิพิทกุล (2546) ยังได้เสนอแนวการสอนคณิตศาสตร์ในยุคการปฏิรูปการศึกษา ที่ต้องการให้ผู้เรียนสามารถค้นพบข้อสรุปด้วยตนเอง และสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ ซึ่งได้สรุปแนวการสอนแต่ละลักษณะ ดังต่อไปนี้

การสอนแบบโครงการ (Project Method)

การสอนแบบโครงการเป็นการสอนที่ผู้สอนมอบหมายงานให้ผู้เรียนไปศึกษาและค้นคว้า แล้วนำมาเสนอ การสอนแบบนี้จึงเป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เมื่อนักเรียนนำมาเสนอ ก็จะทำให้เกิดทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ในข้อที่ว่า “มีความสามารถในการสื่อสาร การสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์และการนำเสนอ”

การสอนแบบทดลอง (Experimental Method)

การสอนแบบทดลองเป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนโดยการกระทำ หรือการสังเกต เป็นการนำรูปธรรมมาอธิบายนามธรรม ผู้เรียนจะค้นหาข้อสรุปด้วยตนเอง วิธีการสอนแบบนี้อาจทำเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาและความเหมาะสม

การสอนแบบสาธิต (Demonstration Method)

การสอนแบบสาธิตเป็นวิธีการสอนที่เป็นการแสดงให้ผู้เรียนดู ผู้สอนมักจะใช้การสาธิต ประกอบคำถาม ผู้เรียนก็จะดูสื่อการเรียนรู้พร้อมทั้งตอบคำถามของผู้สอน

การสอนโดยใช้คำถาม (Question Method)

การสอนแบบใช้คำถามเป็นวิธีการสอนที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้เรียนโดยการถามตอบ ผู้สอนจะใช้คำถามต่อเนื่องและไต่ความคิดไปที่ละน้อย จนผู้เรียนสามารถสรุปได้ การสอนแบบนี้เน้นผู้เรียนและผู้สอนผสมผสานเพราะผู้สอนใช้คำถามแนะแนวทาง

การสอนแบบอภิปราย (Discussion Method)

การสอนแบบอภิปรายเป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนจะรวมพลังความคิดเพื่อพิจารณาปัญหา ช่วยกันหาข้อเท็จจริง หาเหตุผลแล้วร่วมกันตอบปัญหา วิธีการสอนแบบนี้จะฝึกให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก ฝึกการใช้เหตุผล ฝึกการฟังที่ดี ฝึกให้เป็นคนมีระเบียบ วินัยตลอดจนมีความอดทนที่จะฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและฝึกการทำงานร่วมกันตามแบบประชาธิปไตย การสอนแบบนี้เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่จะต้องเลือกสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสม

การสอนแบบวิเคราะห์ – สังเคราะห์ (Analytic – Synthetic Method)

การสอนแบบวิเคราะห์ เป็นการสอนที่ผู้สอนพยายามแยกแยะปัญหาออกมาจากสิ่งที่ไม่รู้ ไปสู่สิ่งที่รู้ และการสอนแบบสังเคราะห์เป็นการสอนที่ตรงข้ามกับวิธีการสอนแบบวิเคราะห์ คือ ผู้สอนจะนำข้อสรุปย่อย ๆ มารวมกันจนกระทั่งได้ข้อสรุปที่ต้องการ วิธีการสอนแบบวิเคราะห์ – สังเคราะห์ เป็นวิธีการสอนที่เน้นผู้สอนและผู้เรียนผสมผสาน โดยระยะต้น ๆ ผู้สอนจะใช้การถามตอบฝึกวิเคราะห์ – สังเคราะห์เสียก่อน เมื่อผู้เรียนเข้าใจแล้วก็จะให้ฝึกวิเคราะห์ – สังเคราะห์ด้วยตนเอง จะเปลี่ยนจากการสอนที่เน้นผู้สอนและผู้เรียนผสมผสานเป็นเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถ่องแท้ จะเห็นว่าการสอนแบบวิเคราะห์ ผู้สอนถามจากผลไปสู่เหตุ แต่การสอนแบบสังเคราะห์นั้น ผู้สอนถามจากเหตุไปสู่ผล แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาว่า เนื้อหาใดควรจะสอนแบบวิเคราะห์ เนื้อหาใดควรจะสอนแบบสังเคราะห์ ปัญหาข้อเดียวอาจจะใช้ทั้งการวิเคราะห์และสังเคราะห์ก็ได้

การสอนแบบอุปนัย - นินัย (Inductive – Deductive Method)

การสอนแบบอุปนัย เป็นการสอนที่ผู้สอนจะยกตัวอย่างหลายๆตัวอย่างเพื่อให้ผู้เรียนเห็นรูปแบบ เมื่อผู้เรียนใช้การสังเกตเปรียบเทียบดูสิ่งที่มีลักษณะร่วมกันก็จะสามารถนำไปสู่ข้อสรุปได้ และมักจะตามด้วยวิธีการสอนแบบนินัย นั่นคือ การสอนแบบนินัยเริ่มต้นจากการนำนัยทั่วไปหรือข้อสรุป กฎ หรือสูตรที่ทราบแล้ว นำมาใช้เพื่อที่จะแก้ปัญหาเรื่องใหม่ และเกิดข้อสรุปอันใหม่ขึ้น ซึ่งวิธีการสอนแบบอุปนัย เป็นวิธีการที่ให้นักเรียนรู้จักสังเกต พิเคราะห์ลักษณะร่วมของรูปแบบและให้เหตุผล ซึ่งวิธีการสอนแบบนี้มีบทบาทในการเตรียมบทเรียนเพื่อแนะแนวทางแล้วให้นักเรียนได้ลงมือทำด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง วิธีการหนึ่งผู้สอนจะใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น เอกสารแนะแนวทาง เพื่อให้นักเรียนสังเกตลักษณะร่วม

การสอนแบบค้นพบ (Discovery Method)

การสอนแบบค้นพบ เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนพบปัญหาหรือสถานการณ์แล้วให้ผู้เรียนเสาะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่นั้น ซึ่งวิธีการค้นพบมีดังนี้

1. ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้สอนยกตัวอย่างให้หลาย ๆ ตัวอย่าง พอผู้เรียนสังเกตเห็นรูปแบบผู้เรียนก็สามารถสรุปได้ด้วยตนเอง หรือเมื่อผู้สอนมอบปัญหาใดปัญหา

หนึ่งให้ผู้เรียนแล้ว ผู้สอนก็จะปล่อยให้ผู้เรียนคิดอย่างอิสระเสรี ผู้เรียนก็จะศึกษาหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนค้นพบภายใต้การแนะแนวทางของผู้สอน (Guided Discovery) การค้นพบแบบนี้ ผู้สอนจะเป็นผู้แนะแนวทาง เพราะถ้าปล่อยให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตัวเอง ก็จะทำให้เสียเวลามาก บางที่เป็นเรื่องยาก ผู้สอนแนะนำเล็กน้อยผู้เรียนก็สามารถค้นพบคำตอบได้

3. ผู้เรียนค้นพบเป็นรายบุคคลหรือให้เรียนเป็นคณะ (Team Learning) เมื่อผู้เรียนมาร่วมปรึกษาหารือกันก็จะเกิดการค้นพบได้ง่ายเข้า ผู้เรียนบางคนก็ชอบคิดคนเดียวก็สามารถค้นพบได้เช่นเดียวกัน ผู้สอนสามารถใช้การเรียนแบบร่วมมือ (Co – operative Learning) ให้นักเรียนช่วยกันเพื่อเกิดการค้นพบ

การสอนแบบอธิบายและแสดงเหตุผล (Expository Method)

การสอนแบบอธิบายและแสดงเหตุผล เป็นการสอนที่ผู้เรียนทั้งชั้นไม่สามารถคิดได้ จึงมีความจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องอธิบาย ในขณะที่ผู้สอนอธิบายนั้น ผู้สอนก็จะพยายามวิเคราะห์ตีความให้ผู้เรียนเข้าใจ แล้วผู้สอนก็จะสรุปด้วยตนเอง ผู้เรียนจะเป็นผู้ฟังเป็นส่วนใหญ่ ผู้เรียนไม่มีโอกาสร่วมกิจกรรมมากนัก นอกจากตอบคำถามของผู้สอน และซักถามเรื่องที่ยังไม่เข้าใจเท่านั้น วิธีการสอนนี้จึงเป็นวิธีการสอนที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งครูควรจะนำมาใช้เมื่อมีความจำเป็นเท่านั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสอนนั้นผู้สอนจะต้องพยายามให้ผู้เรียนได้คิด ทำเองให้มากที่สุด

จากแนวการสอนหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วนั้น จะพบว่าส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งจะให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจ และเชื่อมโยงความรู้ไปสู่เรื่องอื่น ๆ ต่อไปได้ และทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจ มีความเชื่อมั่น สามารถปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาตนเองได้อย่างดียิ่ง

3.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

ความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อธิบายความหมายได้ในหลายลักษณะ สรุปได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้ (อุษณี เทพวรชัย, 2542) ดังนี้

1. ความหมายเชิงสภาพการจัดการเรียนการสอน เป็นสภาพการเรียนที่มีผู้เรียนอยู่ในห้องเรียน ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนและมีการควบคุมตัวเองในระดับสูง ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนได้โดยตรง กิจกรรมทั้งหมดจะครอบคลุมกระบวนการแก้ปัญหา อาจจะทำได้ในลักษณะรายบุคคลหรือกลุ่ม จุดเด่นของสภาพการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกคือ การมีปฏิสัมพันธ์กันภายในห้องเรียน ผู้เรียนจะมีกิจกรรมร่วมกันในลักษณะร่วมแรงร่วมใจ ทำให้เกิดทัศนคติทางบวกในการเรียนเพิ่มขึ้น

2. ความหมายในเชิงลักษณะกิจกรรมของผู้เรียน หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ผู้เรียนจะต้องแสวงหาความรู้ แปลความหมาย มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในอดีต และประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนเชิงรุกเป็นการเรียนการสอนที่พัฒนาความสามารถทางความคิดระดับสูงในผู้เรียนได้

ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

Lynch (1999) ได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1. ใช้กลุ่มเป็นตัวกระตุ้นสภาพการเรียนรู้เชิงรุก โดยจัดโอกาสให้มีการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
2. ใช้เทคนิค “ให้ผู้เรียนได้สอนคนอื่น” ผู้เรียนจะต้องสรุปความรู้ที่ได้รับเพื่อสอนผู้อื่นนำไปสู่การอภิปรายระหว่างผู้เรียน
3. พยายามหาเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมเสมอ ๆ
4. สอนโดยวิธีการใช้ปัญหาเป็นหลัก เป็นการพัฒนากระบวนการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์

Nixon (1996) ได้เสนอว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพได้จะต้องมีการกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความสนใจด้วยสิ่งที่คุณเรียนมีความสนใจและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องของเขาอยู่แล้ว ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก จึงควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. จัดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน
2. สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอน
3. จัดกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ผู้เรียนสนใจ รวมทั้งกระตุ้นให้นักเรียนประสบความสำเร็จในหลาย ๆ ด้าน

4. ผู้เรียนจะต้องเข้าใจจุดประสงค์ของการเรียนอย่างถ่องแท้ และเข้าใจประโยชน์ของการเรียนนั้น ๆ
5. ต้องมีการจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ
6. ต้องมีการจัดกิจกรรมที่ทำท่าย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนค้นพบวิธีการสอนที่หลากหลาย

กระบวนการเรียนการสอนเชิงรุก

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกให้บรรลุเป้าหมายในการจัดกิจกรรมนั้น Stearn (1994) ได้เสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกไว้ดังนี้

- ขั้นที่ 1 บรรยาย คือการสอนอธิบายหัวข้อ คำจำกัดความ และแนะนำการอ่านหนังสือ
- ขั้นที่ 2 การเรียนรู้รายบุคคล นักเรียนแต่ละคนจะต้องศึกษาและตอบคำถามที่รูตั้งไว้ เพื่อเป็นการกระตุ้น ขั้นนี้มีการวิเคราะห์ ฝึกการหาคำตอบของคำถามด้วยตนเอง
- ขั้นที่ 3 การเอนแบบกลุ่มเล็ก ครูสร้างความคุ้นเคยให้กับนักเรียน สร้างข้อตกลงในเรื่องต่าง ๆ เช่น เวลา หรือกฎในการทำกิจกรรม ครูต้องเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันหาคำตอบ
- ขั้นที่ 4 การเรียนแบบกลุ่มใหญ่ การเรียนในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อครูเห็นว่านักเรียนทั้งหมดมีความก้าวหน้าทางการเรียน และมีความสามารถ ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ โดยการจัดกิจกรรมในขั้นนี้คือ การอภิปรายกลุ่ม ซึ่งมีการตั้งผู้ดำเนินการอภิปราย และครูเป็นผู้ให้ความสะดวก และช่วยเหลือในบางกรณี

Jill Baldwin & Hank Williams (1988) ก็ได้เสนอขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกเป็นขั้นตอน 6 ขั้นตอนไว้มีดังนี้

- 1) ขั้นเตรียมตัว (Warming up) ผู้สอนต้องจัดสภาพภายในห้องให้เอื้อกับการทำกิจกรรม และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการทำกิจกรรม ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศเริ่มต้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 2) ขั้นจัดกลุ่ม (Group-forming) ผู้สอนจะต้องจัดผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ โดยจะต้องจัดกลุ่มให้แต่ละกลุ่มมีความเสมอภาคมากที่สุด และครูจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้แต่ละกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
- 3) ขั้นกิจกรรมกลุ่ม (Group-working) ผู้เรียนทำกิจกรรมกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สมาชิกภายในกลุ่มจะต้องทำงานที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ร่วมกัน และมีการช่วยเหลือกัน โดยผู้สอนมีบทบาทหน้าที่ในการควบคุม ดูแล และเป็นผู้นำเมื่อผู้เรียนเกิดปัญหาเท่านั้น

- 4) ขั้นนำเสนอ (Application) ผู้เรียนในแต่ละกลุ่มจะต้องนำเสนอผลลัพธ์ที่กลุ่มของตนเองได้ค้นพบ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้
- 5) ขั้นอภิปรายผล (Reflection) ครูผู้สอนให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น และอภิปรายผลที่แต่ละกลุ่มนำเสนอไป ซึ่งสิ่งที่ได้นั้นนักเรียนจะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือในอนาคตได้
- 6) ขั้นสรุปผล (Winding-down) ผู้เรียนและครูผู้สอนร่วมกันสรุปการดำเนินกิจกรรมทั้ง ความรู้และทักษะกระบวนการในการทำงาน

จะเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก 6 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Baldwin & Williams เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และยังเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตร ทั้งนี้ ผู้สอนจะต้องตระหนักว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก 6 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Baldwin & Williams โดยมีการให้ความรู้และมโนทัศน์หลักทางคณิตศาสตร์ในเบื้องต้น เพื่อนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น ในช่วงขั้นที่ 4

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงาน และผลสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมในโครงการ ตลอดจนปัญหา อุปสรรคในการปฏิรูปการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ จากการวิจัยพบว่า ในส่วนการดำเนินงานของหน่วยงาน กำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากร การจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาระบบการบริหารการศึกษา ตามลำดับ ในด้านผลสำเร็จของการดำเนินงาน ดำเนินงานไปได้ร้อยละ 60-70 ของแผนงาน ในด้านการมีส่วนร่วม ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่าร้อยละ 50 ยกเว้นการบริหารจัดการสถานศึกษา ในด้านลักษณะผู้เรียนมีลักษณะเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ในระดับดีมาก ยกเว้น การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การสรุปความ และแปลความหมายของผู้เรียน ในด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปที่ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ขาดสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี จำนวนนักเรียนต่อห้องมากเกินไป และผู้สอนมีภาระงานอื่น ๆ ทำให้ยากต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ยศ รุ่งเรืองวานิช (2531) วิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมความสนใจทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพการจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมความสนใจทางคณิตศาสตร์ในห้องเรียนนั้น กิจกรรมที่มีจำนวนโรงเรียนจัดมากที่สุดคือ การเล่นเกมหรือแข่งขันเกมทางคณิตศาสตร์ และสภาพการจัดกิจกรรมที่สร้างเสริมความสนใจทางคณิตศาสตร์นอกห้องเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่จัดในลักษณะของชุมนุมคณิตศาสตร์ และกิจกรรมที่สร้างเสริมความสนใจทางคณิตศาสตร์ที่นักเรียนสนใจอยู่ในระดับมากที่สุดคือ การเล่นเกมหรือแข่งขันเกมทางคณิตศาสตร์ การสาธิตวิธีการหาสูตรต่าง ๆ และการศึกษานอกสถานที่

กฤษณะ โสขุมมา (2543) วิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์เรื่องแบบรูปและการให้เหตุผล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์เรื่องแบบรูปและการให้เหตุผล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พร้อมทั้งศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องแบบรูปและการให้เหตุผลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สามารถสอบผ่านเกณฑ์การเรียนเรื่องแบบรูปและการให้เหตุผลมากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ที่ระดับนัยสำคัญ .01

สมควร ปานโม (2545) วิจัยเรื่องการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แบบบูรณาการเชิงเนื้อหากับวิชาชีพ เรื่อง “เซต” ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 (ปวส.) ประเภทวิชาเกษตรกรรม เพื่อสร้างและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แบบบูรณาการเชิงเนื้อหากับวิชาชีพ เรื่อง “เซต” ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 (ปวส.) ประเภทวิชาเกษตรกรรม ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 พร้อมทั้งศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักศึกษา ก่อนและหลังการทดลองด้วยชุดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และศึกษาเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ของนักศึกษา ก่อนและหลังการทดลองด้วยชุดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์แบบบูรณาการเชิงเนื้อหากับวิชาชีพ เรื่อง “เซต” ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 1 (ปวส.) ประเภทวิชาเกษตรกรรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักศึกษา ที่ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และหลังการทดลองนักศึกษามีเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ดีกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชिरา ลำดวนหอม (2546) วิจัยเรื่องกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์เรื่องแบบรูปและการให้เหตุผล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์เรื่องแบบรูปและการให้เหตุผล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พร้อมทั้งศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องแบบรูปและการให้เหตุผลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถสอบผ่านเกณฑ์การเรียนเรื่องแบบรูปและการให้เหตุผลมากกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ที่ระดับนัยสำคัญ .05

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ผู้วิจัย พบว่า

1. ครูผู้สอนมีปัญหาอันเนื่องมาจากขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติที่ยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นั่นคือ ขาดสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยี รวมทั้งแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
  2. งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อศึกษากว่านักเรียนสามารถเรียนตามบทเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ โดยได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป แต่จะเห็นได้ว่าในประเทศไทย ผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น ซึ่งปัจจุบัน ทฤษฎีกราฟเบื้องต้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นเนื้อหาสาระการเรียนรู้ใหม่ในช่วงชั้นที่ 4 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
- ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำเสนอการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้น กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ในช่วงชั้นที่ 4 ซึ่งผู้วิจัยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก 6 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Baldwin & Williams โดยมีการให้ความรู้และมโนทัศน์หลักทางคณิตศาสตร์ในเบื้องต้น เพื่อนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องทฤษฎีกราฟเบื้องต้นที่หลากหลายและเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย